

Krisen i Euro-landene med hovedvekt på Irland

2012

Lill Fanny Sæther

Fylkessekretær NtEU Vestfold og Akershus

Krisens årsaker

- Finanskrisen startet i USA: Liberalisering av finanspolitikken, ny boligpolitikk, 'Financial Engineering', gale incentiver. Ditto: Irland OG Island
- Det går bedre på Island
- Går det bedre i Irland?

Arbeidsledigheten i Irland

- Arbeidsledigheten var lav i flere år inntil den økte til 9,4 % i januar 2009, og til 14,4 % i august 2011. Pt ligger den i underkant av 15 %
- Befolkningstall som Norge, arbeidsstyrke ca. 2 mill
- Irene har i tillegg tatt opp igjen vanen med å utvandre for å finne arbeid
- Ca. 80.000, i hovedsak unge mennesker, utvandret i 2011

IRLANDS GJELD

- Veksten var gjennomsnittlig 10 % fra 1995 til 2000
- 2001–2004: gjennomsnittlig vekst: 7 % per år
Irlands gjeld var *under* EUs krav, med overskudd på handelsbalansen: “The Celtic Tiger”
- April 2011: Irske banker (i dag i hovedsak eid av staten) hadde en gjeld på ca. 309 % av BNP
- 2015: Forventet statsgjeld på 125 % av BNP
- Irske bankers gjeld er nedskrevet til “junk status” av rating-byråene Moody og Standard and Poor

Euroen

- 1. januar 1999: Euro innført som elektronisk myntenhet mellom banker, andre finansinstitusjoner og selskaper
- 1. januar 2002: fysiske sedler og mynter i bruk i de landene som hadde tilsluttet seg, inkl. Irland
- I dag har 16 EU-land Euroen
- Felles regler for bla. gjeld i forhold til BNP
- Felles sentralbank; Den Europeiske Sentralbanken
- Det er intern uenighet i EU om Euroens rolle i krisen og om den er løsning eller barriere

Har Euroen skylda?

- En felles valuta uten de virkemidlene en stat med egen valuta har. De kan: trykke opp penger, devaluere, regulere renten, innføre reguleringer og lovbestemmelser, føre en politikk som skaper arbeidsplasser - motkonjunkturpolitikk
- Den felles økonomiske politikken i EU har over tid skapt ustabilitet - den felles rentepolitikken og felles inflasjonsmål (2 %) i land i veldig ulike situasjoner og med ulike forutsetninger

EUs løsning på krisen

1. Kutt i offentlige utgifter - velferdsordninger, lønninger, pensjoner
2. Oppsigelser av offentlig ansatte i et allerede labert arbeidsmarked
3. Folk må flytte for å finne arbeid eller leve på lave/reduerte stønader eller veldedighet
4. Et mer fleksibelt arbeidsmarked – færre fast ansatte – lettere å si opp folk
5. Ikke påtakelig bekymring for de høye arbeidsledighetstallene - reservearbeidskraft

EUs løsning på krisen

Drives av politisk prestisje og innfører enda tøffere føringer for finanspolitikken

Euro-pakten – EUs finanspakt

- Enda strengere regler for budsjettunderskudd (få land har overholdt de gamle reglene)
- Det strukturelle underskuddet må ikke overskride 0,5 prosent av årlig BNP
- Landene må føre en konservativ finanspolitikk

EUS finanspakt

- De som har for stort underskudd, skal oversende EU-kommisjonen og EUs råd en plan for hvilke reformer de vil gjennomføre for å rette opp dette

Tradisjonell sosialdemokratisk
finanspolitikk –
motkonjunkturpolitikk –
Kenyanisme er nå forbudt

EUs finanspakt

- Automatiske sanksjoner mot stater der underskuddet overskrider 3 prosent av BNP
- Få eller ingen tiltak for vekst og sysselsetting
- «Omfattende kutt i lønninger, pensjoner og velferd drives fram av finanspakten»

Stein Regård, LO økonom

Irlands situasjon - bakgrunn

- Irland ble med i EU i 1973
- Et veldig fattig land i '73
- Industri, næringsliv og primærnæringer var utrolig lite utviklet
- Fiske og produksjon av landbruksprodukter stort sett til lokalt konsum
- Mangelen på infrastruktur var påtagelig

Irlands situasjon - bakgrunn

- Gjennomsnittsinntekten i 1973 var £30 pr uke, dvs. bare 38 Euro
- Stor grad av likhet mellom folk, som i Norge
- Etter frigjøringen i 1949 ble fortsatt mye av økonomien styrt fra England
- Irland så på EU-medlemskapet som en mulighet for økonomisk vekst, utvikling av egen industri og eget næringsliv, nye handelspartnere, å bygge et velferdssamfunn og bekjempe fattigdom

Irlands situasjon - bakgrunn

- Fra begynnelsen av 90-tallet skjøt økonomien fart, initiert av EU
- Den statlig eide industrien og infrastrukturen ble avvirket, privatisert, utsatt for konkurranse eller solgt
- Finanspolitikken ble liberalisert
- Det ble lettere å få lån til investeringer og boliger
- Finanssektoren vokste og bygge- og eiendomsmarkedet eksploderte

Irlands situasjon - bakgrunn

- EU bestemte at Irland skulle basere sin nærings- og inntektspolitikk på bla. forskning og produksjon innen farmasi, kommunikasjons- og datateknologi for eksport på verdensmarkedet og kjøttproduksjon med mer vekt på biff enn fårekjøtt
- Irland tiltrakk seg utenlandske investorer og multinasjonale selskaper, godt hjulpet av en gunstig selskapsskatt (som EU er imot)

Irlands situasjon - bakgrunn

- Turisme var et satsingsområde - store overføringer - har vokst kolossalt
- Varehandel, restaurant-, hotell- og transportsektoren har hatt et kraftig oppsving
- Infrastrukturen er klart forbedret i løpet av de siste 20 årene, spesielt veinett og jernbane
- EU har bidratt med midler til undervisning og forskning:

mer enn 54 mill Euro i støtte mellom 2002 og 2006, har også kommet universitetene til gode

Irlands befolkning er i dag blant verdens høyest utdannede - som ikke finner jobb hjemme

Irlands situasjon - bakgrunn

- Irlands konstitusjon krever folkeavstemning hvis det skal avståes suverenitet eller hvis grunnloven må endres
 - 2001: 53,87 % NEI til Nice Traktaten
 - 2002: 62,9 % JA
 - 2008: 53,4 % NEI til Lisboa Traktaten
 - 2009: 67.1 % JA

Nei til Nice i 2001 - Nei til Lisboa i 2008

- Nice: Først og fremst redsel for å miste nøytraliteten, men også usikkerhet rundt små lands representasjon i EUs styrende organ
- Sevillaerklæringen anerkjente Irlands nøytralitetspolitikk i militære spørsmål
- Lisboa: Først og fremst utvidelsen mot øst, som ville innlemme land som også skulle ha sin del av strukturutviklingsmidlene - også usikkerhet om Irland kunne beholde sin familiepolitikk. Fikk garantier om familiepolitikken - mistet en god del
- av overføringene

Det blir folkeavstemning om finanspakten!

- Det var heftig debatt langs den politiske høyre-venstre akse
- Regjeringen, spesielt det største partiet, prøvde å unngå en folkeavstemning
- Irene har stemt nei to ganger

Irene generelt har alltid vært for EU; «EU Has Been Good to Us» - men de er mer skeptiske i dag, spesielt til Euroen

Utfallet av folkeavstemningen er pt uviss

Fundamentale endringer

- Endringene i det irske samfunnet siden de ble EU-medlemmer er så grunnleggende at de ses på som naturlige – de er del av samfunnet og dagliglivet
- De fleste vet ikke, eller tenker ikke over at utviklingen, også på ondt, er resultat av at Irland er med i EU
- Det er en sterk tendens til å klandre egen regjering for det som går galt

Irland «kjøpte» EU-prosjektet

- Med markedsliberalisme, fri flyt av varer, tjenester, mennesker og kapital
- Ga den irske økonomien et løft
- Mange nye arbeidsplasser og full sysselsetning
- Den legendariske utvandringen ble snudd til innvandring spesielt fra EUs nye medlemsland
- Nye profesjoner: investorer, eiendoms-magnater, finansfolk og børsspekulanter

Økende forskjeller mellom folk

De fattige ble fattigere og de rike ble veldig mye rikere

- Fra 1987 til 1997 økte bedriftenes profitt med ca. 78 %
- Den samlede reallønnen økte ganske mye i samme periode
- Andelen av nasjonalinntekten som gikk til lønninger falt imidlertid fra 72 % til 63 %, - er lavest i Europa i dag
- Ren fattigdom innen visse grupper

Den irske krisen

- Bankkrisen var et faktum i 2008
- Flere banker og finansinstitusjoner måtte ha statlig hjelp for å finansiere sin daglige virksomhet - regjeringen sprøytet inn 3,5 mrd Euro i to banker alene i 2009
- Staten har overtatt flere banker, eiendoms- og forsikringselskap (NAMA)

Den irske krisen

- Prisene og aktiviteten på boligmarkedet steg mer i Irland frem til 2007 enn i noe annet land i vår del av verden
- Fall i boligprisene - Boligmarkedet og bygningsindustrien stupte
- Kunstig høye priser under boomen - mange boligers verdi er nesten halvert
- Huset er ofte i hovedsak kjøpt med lånte penger
- Gjeldsfelle - får ikke solgt

Boligboblen sprakk

- Husene går på tvangsauksjon
 - Ca. 25.000 familier har mistet hjemmet sitt
 - «Spøkelsesseiendommer» ses over hele Irland
- Er et resultat av en galopperende og uforsvarlig prisvekst, bankenes utlånspraksis under boomen, reduserte lønninger eller arbeidsledighet og bankenes innkrevingspraksis nå

Irland og EUs nærings- og finanspolitikk

- Initiert av EU - Irland har satset på finansinstitusjoner, en eksportindustri dominert av utenlandske eiere og investorer, en turistavhengig servicesektor
- En åpen økonomi, en felles valuta, en markedsliberalistisk politikk

Dømt til å gå dårlig når det oppstår slike kriser som USA og EU nå gjennomlever

Krisepakke fra EU og IMF

- 2010: Regjeringen måtte godta en krisepakke på 112 mrd US\$
- Måtte gå med på kutt, 20 mrd US\$, i de fire kommende statsbudsjettene
- EU-kommisjonen, Den europeiske sentralbanken (ECB) og IMF overvåker om Irland klarer å overholde avtalen – De er satt under administrasjon av “The Troika”
- Irene vet at lånet ble gitt for å redde franske, tyske og engelske banker, ikke av omsorg for Irland eller den irske økonomien

Da krisen oppsto

- Regjeringen gjorde alt galt fra begynnelsen
- Men de har (selvfølgelig) handlet helt i tråd med instruksene fra EU og IMF
- Redningspakker til banker, finansinstitusjoner og eiendomsselskap – overtakelse - (aksje)eierne og magnatene slapp å ta tapene selv
- *Det er folket – «the Taxpayer» - som betaler*
Krise- eller nøysomhetsbudsjetter de fire siste år

Svekket kjøpekraft – ikke vekst

- Skatte- og avgiftsøkninger
- Kutt i velferdsgoder: barnetrygd, arbeidsledighetstrygd, sosialhjelp, støtte til ulike pleietjenester utenfor institusjon f.eks.
- Krisen representerer en uforholdsmessig trussel mot sårbare grupper, som fikk liten glede av “The Celtic Tiger” og som rammes uforholdsmessig hardt: barn, enslige forsørgere, handicappede, innvandrere, flyktninger og asylsøkere reisende, hjemløse, “the working poor”, folk i utkantstrøk osv.
- Ca. fem bedrifter gikk konkurs *hver dag* fra januar til juni i 2011

Skaper arbeidsledighet – ikke vekst

- Offentlige etater innen helse, omsorg og undervisning er slått sammen eller krympet - overtallighet
- Ansettelsesstopp i offentlig sektor
- Offentlig ansatte sluttet seg til den økende arbeidsledighetskøen og konkurrerer om jobbene med folk fra privat sektor
- Resultatet - lavere vekst, redusert skatteinngang og kjøpekraft, økt arbeidsledighet og fattigdom
- De unge har tatt opp igjen den irske vanen med å utvandre for å finne arbeid

Få er stilt til ansvar

- Ingen i regjeringen eller direktørene i den irske sentralbanken eller etaten som tilsvarer Finanstilsynet er stilt til ansvar for en politikk som liberaliserte finansmarkedet og bidro til ansvarsløsheten og den halsløse spekulasjonen i finanspapirer og boligmarkedet
- Noen få av de private, store aksjeeierne og spekulantene har gått personlig konkurs og noen få forfølges rettslig

Ny-fattigdom

Data fra EU-rapport, Inntekts- og levekår (EU-SILC) 2009: 16,6 % av enslige forsørgere lever i permanent fattigdom, sammenlignet med 5,5 % i befolkningen som helhet

“De store kuttene i barnetrygden og andre tjenester i de siste statsbudsjettene vil forverre deres situasjon og lede til en bekymringsfull økning i antallet fattige barn.

Dette representerer et langt tilbakeskritt for Irland”

FNs uavhengige ekspert på menneskerettigheter og ekstrem fattigdom, Dr Magdalena Sepúlveda Carmona.

Irlands fremgang

- Vekst i internasjonale investeringer (pga. selskappsskatten), OG bla. reduksjon i velferdsgoder, økte skatter og nye avgifter, en redusert offentlig sektor og billigere arbeidskraft
- Jeg håper Irlands fremgang fortsetter og at den kommer alle dem til gode som nå betaler prisen for krisa

